

## فعالیت‌های تروریستی پژاک و امنیت جمهوری اسلامی ایران

دکتر سید موسی پورموسوی<sup>۱</sup>  
جهانبخش رهنما قره‌خان‌بگلو<sup>۲</sup>  
مهدی میرزازاده کوهشاهی<sup>۳</sup>

تاریخ پذیرش نهایی: ۸۹/۱۱/۲۶

تاریخ دریافت: ۸۹/۸/۱۶

فصلنامه آفاق امنیت / سال سوم / شماره نهم - زمستان ۱۳۸۹

### چکیده

پژاک یکی از احزاب تروریستی فعال در مناطق کردنشین است که در سالیان اخیر با نفوذ بین شهروندان و انجام عملیات تروریستی سبب ایجاد ناامنی در مناطق شمال غرب کشور شده است.

در این پژوهش نگارندگان با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی به بررسی تهدیدهای گروه تروریستی پژاک بر امنیت ایران پرداخته‌اند. به بیان دیگر، این پژوهش درصدد است روشن سازد که پژاک چگونه امنیت شمال غرب جمهوری اسلامی ایران را با تهدید مواجه می‌سازد؟ هدف این پژوهش شناساندن ابعاد فعالیت‌ها و تهدیدهای پژاک در پی تشدید فعالیت‌های تروریستی این گروه و تأثیر آن بر امنیت شمال غرب ایران است.

نتیجه بررسی نشان می‌دهد این گروه تحت تأثیر جریان‌های سیاسی و فکری حاکم بر آن و با اتکا به فعالیت‌های تروریستی نظیر به شهادت رساندن شهروندان و نیروهای انتظامی، ارتباط با دولت‌های مخالف جمهوری اسلامی ایران و حمایت از سیاست‌های آنان، فعالیت‌های تبلیغی علیه نظام و نشر مطالب غیرواقعی و پخش آن بین شهروندان، قاچاق کالا و انسان و باج‌گیری، امنیت شمال غرب کشور را تحت تأثیر قرار داده است.

### واژگان کلیدی

امنیت، تروریسم، ایران، پژاک

۱. استادیار دانشگاه جامع امام حسین (ع)

۲. کارشناس ارشد جغرافیای سیاسی.

۳. دانشجوی دکتری جغرافیای سیاسی دانشگاه تهران

## مقدمه

مناطق شمالغرب ایران در طول دهه‌های گذشته به دلیل شرایط سیاسی-اجتماعی این مناطق همواره محل فعالیت گروه‌ها و سازمان‌های سیاسی با ایدئولوژی و گرایش‌های مختلف بوده است که در سایه حمایت برخی کشورهای همسایه نظیر عراق به ویژه در سال‌های ۱۹۹۲-۱۹۸۰ زمینه ناامنی مناطق کردنشین ایران را فراهم آورده‌اند (کریمی‌پور، ۱۳۷۹: ۴۱). برخی از این گروه‌ها و سازمان‌ها همچنان به فعالیت خود ادامه می‌دهند و از این طریق باعث ایجاد مشکلاتی برای مردم منطقه می‌شوند.

یکی از گروه‌هایی که در سال‌های اخیر به فعالیت‌های تروریستی در مناطق کردنشین پرداخته، گروهک پژاک است. این گروه که شاخه‌ای از حزب کارگران کردستان ترکیه به شمار می‌رود، با طیفی وسیع از اقدامات تروریستی در مناطق شمالغرب فعالیت دارد و با انجام عملیات‌های تروریستی متعدد مشکلاتی برای ساکنان منطقه به وجود آورده است. گسترش فعالیت تروریستی پژاک در مناطق شمال غرب ایران و هم‌مرز با ترکیه و عراق، از چالش‌های امنیتی به حساب می‌آید. درگیری با نیروهای انتظامی، حمله به تأسیسات و اماکن عمومی از جمله خطوط انتقال گاز به همراه تبلیغات شدید روانی در مناطق شمالغرب کشور از اقدامات این گروه بوده است (پیشگاهی‌فرد و سلطانی، ۱۳۸۸: ۲۶).

پژاک توسط اعضای حزب کارگران کردستان با خط‌مشی و اندیشه‌های منشعب از این حزب تشکیل شد. این حزب به تبعیت از حزب مادر (پکک) دارای اندیشه‌های ناسیونالیستی و واگرایانه است. پژاک با بهره‌گیری از خاک عراق و دریافت پشتیبانی از قدرت‌های رقیب فعالیت‌های تروریستی خود را در مناطق شمال غرب کشور گسترش داده است.

در این پژوهش نگارندگان درصددند تهدیدهای ایجادشده توسط این گروه برای مناطق شمال غرب کشور را بررسی کنند. بدیهی است برای حصول به این مهم، با توضیح علل و اهداف رشد سازمان تروریستی پژاک نقش آن در به مخاطره انداختن امنیت مناطق شمال غرب کشور مورد تحلیل و تبیین قرار می‌گیرد. با توجه به موضوع مورد بحث، این سؤال مطرح است که پژاک چگونه و از چه طریقی امنیت شمال غرب کشور را با تهدید مواجه می‌سازد؟

انگیزه این پژوهش ناشی از نگرانی از تشدید فعالیت‌های تروریستی پژاک و تأثیر آن بر امنیت منطقه است که حملات تروریستی گروه پژاک و ناامنی برخی مناطق مرزی گواهی بر صحت این نگرانی است.



## مبانی نظری

امنیت یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین نیازهای بشری است که مفهوم آن با هستی و وجود انسان پیوندی ناگسستنی دارد. انسان برای بقا در نظام هستی ناگزیر است نیازهای خود را برآورده سازد و تأمین این نیازها جز در سایه امنیت صورت نمی‌گیرد. اهمیت این موضوع تا آنجاست که امام صادق (ع) می‌فرماید: «امنیت از اموری است که بدون آن انسان نمی‌تواند از زندگی لذت ببرد» (اخترشهر، ۱۳۸۵: ۲۷). امروز این مقوله به قدری حائز اهمیت است که اجرای برنامه‌های نوسازی و بازسازی، شکوفایی اقتصادی کشور، سرمایه‌گذاری، طرح‌ریزی برای توسعه، استفاده بهینه از دستاوردهای علمی و تکنولوژیکی، وصول به آرمان‌های والای جامعه و هرگونه فعالیتی که نیاز به زمینه آرام و مطمئن در سطوح مختلف داشته باشد، همه در گرو امنیت است. در واقع، امنیت در زمره اهداف، منافع، ارزش‌های اصولی و پایدار جامعه است (جمراسی فراهانی، ۱۳۷۴: ۳). یزید سابق نیز معتقد است مفهوم امنیت

مرکب از چندین ارزش ملی به شرح زیر است: پاسداری از بقای سیاسی و سرزمینی کشور، تضمین بقای ارگانیک (فیزیکی و جمعی) مردم، ایجاد شرایط لازم برای رفاه اقتصادی، تأمین و حفظ هماهنگی میان اقوام درون کشور (سابق، ۱۳۷۷: ۱۸). تروریسم شکلی از کاربرد خشونت برای کسب موفقیت با استفاده از تأثیرات غیرمستقیم خشونت است؛ بدین ترتیب، راهبردهای تروریستی به پیامدهای مستقیم نظر ندارند، بلکه به دنبال پیامدهای روانی کاربرد خشونت‌اند. این راهبردها به خسارت مادی حملات (میزان تخریب، تعداد کشته‌ها، مختل شدن سیستم تدارکاتی و پشتیبانی) توجه چندانی ندارند؛ بلکه به گسترش وحشت ناشی از حملات توجه دارند و هم‌چنین توقعات و امیدهایی که این حملات به عنوان نشانه آسیب‌پذیری حریف به وجود می‌آورد. تروریسم به این مفهوم نوعی راهبرد ارتباطی است که به واسطه آن، پیام‌ها به شیوه و روشی جنجال‌انگیز منتشر می‌شوند (مونکلر، ۱۳۸۴: ۲۲۵). اگرچه اهداف نهایی تروریست‌ها در طول زمان تغییر کرده است، چهار هدف هم‌چنان اهمیت خود را حفظ کرده‌اند: تغییر رژیم، تغییر سیاست، کنترل اجتماعی و حفظ وضعیت موجود (کید و والتر، ۱۳۸۶: ۱۲).

هدف گروه‌های تروریستی استفاده از خشونت در راستای منافع و مقاصد سیاسی است تا به شیوه‌های مختلف امنیت مردم و یک کشور را به مخاطره اندازد. علاوه بر این، فعالیت‌های تروریستی با ایجاد ناامنی و احساس ناامنی عمومی اقتدار دولت را در اذهان عمومی خدشه‌دار می‌سازد و در مقابل، گروه و سازمان انجام‌دهنده این عملیات را بازیگری مهم جلوه می‌دهد. تروریسم می‌تواند با ایجاد

ناامنی و رعب و وحشت ضمن کاستن از حمایت شهروندان و با وارد آوردن خسارات جانی و عملیات متعدد تروریستی دولت را وادار به پذیرش خواسته‌های غیرقانونی و نامشروع خود کند. عملیات تروریستی با ناامن نشان دادن یک کشور یا منطقه باعث فرار سرمایه‌های اقتصادی و انسانی و همچنین جلوگیری از سرمایه‌گذاری می‌شود. در ادامه خواهیم دید که پژاک چگونه با انجام عملیات تروریستی زمینه را برای سایر فعالیت‌های خود به منظور رسیدن به مقاصد و اهدافش میسر ساخته و از طریق این فعالیت‌ها امنیت شمال غرب کشور را به مخاطره انداخته است.

### ماهیت پژاک

پکک به طور رسمی خواهان جدایی مناطق کردنشین کشورهای ترکیه، عراق، ایران و سوریه و تشکیل کردستان بزرگ است. از آنجا که طیف عمده هواداران پکک از کردهای ترکیه بودند و پایگاه اصلی آن نیز در این کشور بود، در مناطق دیگر نفوذ کمتری داشت. این مسئله یکی از ضعف‌های اصلی این حزب برای نفوذ در سایر جوامع کردنشین به شمار می‌آید.

بررسی اجمالی نشان‌دهنده وابستگی پژاک و پکک است؛ به طوری که رهبران پژاک همگی سابقه عضویت و همکاری با پکک را داشته‌اند (<http://fararu.com-1>) مجموعه عمومی پژاک در اصل توسط رهبران پکک شکل گرفته است. در همین زمینه رهبر پژاک اعلام کرده است این دو حزب با هم برادرند و دارای هسته مشابه و اشتراکی هستند و همواره از یکدیگر حمایت می‌کنند. هم‌چنین جمیل پایک، از بنیان‌گذاران و رهبران پکک، در سال ۲۰۰۶ اعلام کرد: پکک به پژاک شکل داده است و از آن حمایت می‌کند (Urhan, 2005:4). از نظر مکانی نیز دو گروه در جغرافیایی نزدیک به هم مستقرند. پژاک کمپ‌هایش را در جنوبی‌ترین سرایشی کوه قندیل عراق در منطقه تحت حفاظت پکک مستقر کرده است. روزنامه‌نگاران در بازدید از قندیل گزارش داده‌اند کل خانه‌های پژاک در جاهایی مستقرند که پس از عبور از میان چندین گذرگاه ایست بازرسی پکک قرار دارند. یکی دیگر از دلایل مهم قدرت‌یابی پژاک استفاده از تمام امکانات پکک بود. پژاک از حمایت مطبوعاتی قدرتمندی همانند «روژ تی‌وی»<sup>۱</sup> برخوردار است که هیچ‌کدام از گروه‌ها را بدان راه نیست (Keskin, 2007:5-7). پژاک با هدف نفوذ در کردستان ایران تأسیس شد.

## جریان‌شناسی فکری و سیاسی پژاک

### ۱. ایده اتحاد کردها و تشکیل دولت کرد

سابقه افکار پان‌کردی متأثر از افکار ناسیونالیستی در مناطق کردنشین خاورمیانه به بیش از چند دهه قبل برمی‌گردد (محمدی، ۱۳۷۷: ۱۶۳). از فردای جنگ جهانی اول ایده اتحاد کردها تحت لوای یک پرچم و یک دولت میان برخی از نخبگان و فعالان کرد در امپراتوری مضمحل‌شده عثمانی پدیدار شد. پژاک همانند سلف خود پ‌ک‌ک ایده اتحاد کردها و تشکیل دولت کردی در خاورمیانه را در سر دارد. اعضای پ‌ک‌ک در تناقضی آشکار از یک سو بیان می‌دارند که حاضرند این دولت را با خودمختاری از نوع خودمختاری اعطاشده به کردستان عراق یا کاتالونیا عوض کنند، اما هم‌زمان اعلام می‌کنند مبارزه تا حصول کردستان بزرگ ادامه خواهد یافت (Piot, 2007: 2).

### ۲. کمونیسم شیوه‌ای برای مبارزه

پس از جنگ جهانی دوم، شوروی با حمایت از گروه‌های چپ برای ایجاد موازنه منطقه‌ای تلاش زیادی انجام داد. هژمونی چپ انقلابی در حرکت‌های قومی به دلایلی چون دیدگاه‌های رادیکال، شیوه مبارزه انقلابی و مسلحانه و مبارزه برای حاکمیت کارگری جذابیت‌هایی خاص در تطابق با جغرافیای طبیعی و انسانی کردستان ترکیه به وجود آورده بود (احمدی، ۱۳۸۶: ۲۱-۱۹). هم‌اکنون نیز این ایده آبشخور فکری گروه‌های تروریستی همچون پ‌ک‌ک و پژاک است.

### ۳. نفی دولت‌باوری

اگرچه نیروهای فعال در منطقه به دنبال الحاق و تأسیس حکومتی مستقل‌اند، اما به جای آن بر معیارهای دولت‌ستیزانه سوسیالیستی و آلترناتیو شوراهای ملی تأکید می‌کنند. این موضوع در ساختار فکری و سیاسی پژاک نیز مشهود است. به طور کلی، نفی دولت‌محوری و اعتقاد به جامعه ملی بین فعالان آن را باید از ایده‌های مارکسیستی حاکم بر حرکت این جریان و نیز ماهیت عشیره‌ای و چندپارچه جامعه کرد ترکیه دانست.

### ۴. پشتیبانی از طرح ایده «کنفدرالیسم کرد»

این طرح را عبدالله اوجالان پس از دستگیری در زندان ارائه کرد. منظور وی از الگوی کنفدرالیسم اتحاد کردهای منطقه تحت دولتی ملی است که رابطه آن با سایر کشورهای همسایه (ایران، ترکیه، عراق و سوریه) به شکل کنفدراسیونی

خواهد بود. دولت در این الگو از استقلال داخلی برخوردار و دارای قوه نظامی است و برای سیاست خارجی نیز خود تصمیم می‌گیرد (چگنی‌زاده و آثار‌تر، ۱۳۸۸: ۲۱۴). اما سیاست خارجی دولت کرد نباید علیه چهار کشور همسایه باشد، به شرطی که دولت‌های همسایه علیه دولت آنها اقدامی نکنند. ضمناً دولت کرد می‌تواند در نهایت بنا به مصلحت از چنین دسته‌بندی خارج شود و اعلام استقلال کامل کند. باید توجه کرد ایده اوجالان برای کنفدراسیون و کشورهای همسایه چیزی کم از استقلال کامل ندارد. اما وی برای تبری از اتهام تجزیه‌طلبی چنین بدیلی را برای ایده استقلال کردستان بزرگ به کار گرفت که امروزه شکلی ابتدایی از آن را در عراق شاهد هستیم که اختیاراتی بیش از فدرال بودن دارد؛ چنان‌که می‌توان از آن به فرافدرالی<sup>۱</sup> نام برد (حافظ‌نیا و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۱۳). پژاک نیز به عنوان شاخه‌ای از پک‌ک و به تبعیت از رهبر آن همین ایده را پیگیری می‌کند.

#### ۵. تضعیف کمونیسم و حرکت به سوی سوسیالیسم دموکراتیک

وقوع انقلاب بلشویکی در روسیه و ظهور شوروی ابرقدرت و بلوک شرق، الهام‌بخش بسیاری از جریان‌های سیاسی در منطقه شد. پس از تضعیف و فروپاشی شوروی این دیدگاه نیز نفوذ اولیه‌اش را از دست داد، اما عدم تغییر افراد تأثیرگذار در گروه‌ها و جریان‌های سیاسی که از قبل ایدئولوژی مارکسیستی را پذیرفته بودند از محو کامل این دیدگاه جلوگیری کرد. مهم‌ترین این افراد عبدالله اوجالان بود. از لحاظ فکری رهبران پک‌ک در مقام تئوریسین‌های حرکت برای به روز کردن ایده‌هایشان رو به بدعت و نظریه‌پردازی‌هایی با حفظ اصول سوسیالیستی آوردند که نتیجه آن تز «جامعه اکولوژیک دموکراتیک» است. پژاک هم‌اکنون این ایده را به عنوان آرمان حزب اعلام کرده است. از این رو، این گروه خود را از نسل احزاب سوسیال دموکرات می‌داند. البته نباید فراموش کرد که در این میان کهنه تفکرات مارکسیستی اوجالان هنوز هم تأثیر ویژه خود را در لحن بیانیه‌ها و گفتارهای رهبران این گروهک تروریستی آشکارا به نمایش می‌گذارد.

#### ۶. ضدیت با جمهوری اسلامی ایران

پژاک مانند سایر گروه‌های معارض و مسلح ضد انقلاب که از اول انقلاب به مخالفت و مبارزه مسلحانه با جمهوری اسلامی روی آورده‌اند، ضدیتی ویژه با جمهوری اسلامی ایران دارد. غیر از اهداف تجزیه‌طلبانه این گروه تروریستی که در نهایت به رویارویی مسلحانه با جمهوری اسلامی ایران منجر شده است، دیدگاه‌های خاص



رهبران این گروه نیز حکومت اسلامی و از آن بالاتر حتی حضور مذهب در زندگی اجتماعی را به شدت رد می‌کند و آن را مضر می‌داند. از دید ایدئولوگ‌های این گروه معارض، مذهب متشکل از ارزش‌ها و اسطوره‌های کهنه و وهم‌آلود است که در نهایت به عنوان عنصری ارتجاعی مسیر پیشرفت جوامع بشری را در راستای آرمان‌های سوسیالیستی و دموکراتیک سد می‌کند. آنها مذهب را به عنوان مرکز یک نظام ارزشی غیرمفید و ارتجاعی در نظر می‌گیرند و اکثر اشتباه‌ها و عقب‌ماندگی‌ها را ناشی از آن می‌دانند.

### ۷. فعالیت چریکی به مثابه برگ برنده

جغرافیا و ژئومورفولوژی پیچیده شمالغرب کشور متشکل از ارتفاعات بلند، صخره‌ای و به شدت صعب‌العبور با اقلیم سرد و نیز زندگی در چنین محیطی امکانات بالایی برای ادامه جنگی چریکی در خدمت گروه‌های تروریستی قرار می‌دهد (مقصودی، ۱۳۸۰: ۴۱۳-۴۱۲). از سوی دیگر، این ویژگی‌ها ضریب موفقیت شبیخون‌ها و شیوه‌های تاکتیکی جنگ و گریز را افزایش می‌دهد. چنین امکانات وسیع جغرافیایی برای جنگ‌های نامنظم، همواره رهبران گروه‌های تروریستی را برای شکل دادن به جنگ‌های چریکی وسوسه کرده است. در این جغرافیا، مهاجمان برای غلبه باید با تجهیزات و هزینه‌های بالایی وارد جنگ شوند؛ در حالی که همواره امکان شبیخون، حمله‌های ناگهانی و غافلگیرانه وجود دارد. بافت جمعیتی عمدتاً عشیرتی، اقتصاد محلی و عمدتاً وابسته به مبادلات مرزی، دسترسی آسان به اسلحه از عوامل دیگر ظهور و بروز خصلت‌هایی است که در تضارب با جغرافیای ویژه منطقه تروریسم را تکامل داده است.

### ۸. دخالت قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای

فعالیت‌های گروه‌های معارض همواره دستاویز دولت‌های ذی‌نفع در رقابت یا مقابله با رقبای دشمنان منطقه‌ای آنان بوده است. علت عمده گرایش گروه‌های معارض به قدرت‌های ثالث را باید ریشه در توان اندک این گروه‌ها در مقایسه با قدرت دولت‌ها دانست. در واقع، هیچ‌کدام از گروه‌های معارض در منطقه در حد و اندازه‌ای نبوده‌اند که بتوانند به تنهایی جنگی منظم و رسمی را علیه دولت‌ها اداره کنند. پژاک نیز مانند اسلافش از این قاعده مستثنی نیست. عمده روابط بین‌المللی این گروه تروریستی به ارتباط با دشمنان جمهوری اسلامی محدود می‌شود. در این بین، رژیم صهیونیستی و ایالات متحده آمریکا در درجه اول و

اتحادیه اروپا در وهله بعد، متحدان رسمی و غیررسمی این سازمان تروریستی هستند. کمک‌های مالی، تسلیحاتی، آموزشی و اطلاعاتی دولت‌های مذکور بسته به توان ضربه‌زنی این سازمان به جمهوری اسلامی ایران و اهداف راهبردی این دولت‌ها، متفاوت و متغیر است (Dimore, 2006:3). در این میان، رژیم صهیونیستی بیشترین همکاری را با این سازمان تروریستی دارد. رژیم صهیونیستی با اعطای کمک‌ها و حمایت‌های مذکور از این گروه تروریستی سعی در برقراری موازنه در مقابل حمایت ایران از حزب‌الله و حماس دارد و ایالات متحده و دولت‌های اروپایی نیز به همین تناسب و بسته به اهداف خود کمک‌هایی در اختیار این سازمان تروریستی قرار می‌دهند.

## فعالیت‌های پژاک

### ۱. فعالیت‌های تروریستی

رواج جنگ تروریستی بین گروه‌های تروریستی به ویژه پژاک، دارای سیاست موازنه‌ای است؛ به این معنا که گروه‌های معارض برای غلبه بر ضعف فزاینده خود در مقابل قدرت دولت‌ها و ایجاد موازنه، به شیوه‌های جنگ تروریستی روی می‌آورند. از سوی دیگر، رهبران این گروه‌ها در پی رسیدن به قدرت و با اطلاع از برد تبلیغاتی چنین شیوه‌ای به دنبال مطرح کردن و بزرگ جلوه دادن هرچه بیشتر مطالبات گروه‌های تروریستی هستند. نتیجه دیگری که این نوع جنگ برای پژاک دارد ایجاد رعب و وحشت میان جامعه و نوعی قدرت‌نمایی است. به این شیوه که انجام عملیات‌های تروریستی علیه جوامع در تضارب با برد تبلیغاتی آن، نوعی ضعف را برای دولت‌ها و در مقابل، قدرت گروه‌های معارض را به ویژه بین افکار عمومی به نمایش می‌گذارد. (رهنما، ۱۳۸۸: ۱۲۵). اگرچه این گروه تروریستی در رسیدن به اهداف خود توفیقی کسب نکرده است. (www.fararu.com-2).

### ۲. فعالیت‌های نظامی پژاک

پژاک در درگیری‌هایش با نیروهای امنیتی از تاکتیک «جنگ و گریز» (عملیات پارتیزانی) استفاده می‌کند و برای تحقق این تاکتیک نیز از سلاح‌های سبک بهره می‌برد. پس از انجام حملات، نیروهای پژاک به سرعت به کردستان عراق باز می‌گردند. شواهد حاکی از آن است که (براندون، ۲۰۰۶: ۶۲) سرنگونی صدام و ارتباط با آمریکا و حکومت اقلیم کردستان، تسلیحات نظامی زیادی برای این سازمان تروریستی به ارمغان آورد. هم‌چنین درآمدهای قاچاق، درآمدهای ناشی از اخذ اجباری از مردم





و حمایت‌های مالی دولت‌های پشتیبان سبب شده است پژاک در تأمین سلاح از لحاظ مالی با مشکل مواجه نشود. علاوه بر این، هماهنگی پژاک با سیاست‌های ایران‌ستیزی رژیم صهیونیستی و امریکا موجب شده است که سلاح‌هایی پیشرفته از آنها بگیرد. اعضای پژاک با کمک و پشتیبانی نظامیان آمریکایی به کردستان ایران تردد و اقدام به فعالیت‌های تروریستی می‌کنند. در این زمینه رهبر پژاک با حضور در برنامه‌ای تلویزیونی گفت: ژنرال‌های آمریکایی از اردوگاه ما بازدید و موافقت خود را با این موضوع اعلام کردند» (www.kordastan.parsiblog.com).

این گروهک در سال‌های ۲۰۰۵ و ۲۰۰۶ با ورود به فاز نظامی شماری از نیروهای امنیتی و شهروندان جمهوری اسلامی ایران را به شهادت رساند (brandon,2007:2).

### ۳. فعالیت سیاسی پژاک

پژاک در راستای فعالیت‌های سیاسی خود به دنبال هژمونی فکری خویش در مناطق شمال غرب است که در این راستا اقدام به فعالیت‌هایی کرده که در ذیل به برخی از آنها اشاره می‌شود:

(الف) خرید زمین

(ب) ایجاد نهادهای غیرقانونی

(ج) تلاش برای نفوذ به دانشگاه‌ها: در سال ۱۹۷۴ که حزب پک‌ک فعالیت خود را شروع کرد، خاستگاهی دانشجویی داشت (حافظ‌نیا، ۱۳۸۶: ۱۸). پژاک نیز با درک اهمیت این موضوع توجهی ویژه به دانشگاه‌ها نشان داد.

(د) ارتباط با دولت‌های مخالف جمهوری اسلامی: گروهک تروریستی پژاک در راستای اهداف خود از حمایت‌ها و کمک‌های سازمان‌ها و کشورهای مختلفی برخوردار است. هر یک از این نهادها بسته به اهداف خود، پژاک را در ضدیت با نظام جمهوری اسلامی ایران یاری می‌دهند. حکومت اقلیم کردستان<sup>۱</sup> (Kutschera, 2006:16) به همراه آمریکا، رژیم صهیونیستی و سایر کشورهای اروپایی هر کدام نقشی مؤثر در روند شکل‌گیری و سازمان‌یابی پژاک داشته‌اند. هلند، بلژیک، ارمنستان و آلمان پایگاه‌هایی برای آموزش به این افراد اختصاص داده‌اند تا با مهارت بیشتری فعالیت‌های تروریستی خود را گسترش دهند. حمایت‌های آمریکا و رژیم صهیونیستی به پژاک باعث حمایت سایر کشورها از این گروهک می‌شود. در این بخش تنها به حمایت‌ها و ارتباط آمریکا و رژیم صهیونیستی با این سازمان پرداخته می‌شود (رهنما، ۱۳۸۸: ۱۳۹).

۱. حکومت اقلیم کردستان عراق و سران آن رفتاری دوگانه در قبال پژاک داشته‌اند: از یک سو، پژاک را گروهی تروریستی می‌خوانند و از سوی دیگر آنها را پناه می‌دهند و از آنها حمایت می‌کنند.

## — رابطه با آمریکا

با سرعت گرفتن تمهیدات سیاسی، اقتصادی و نظامی ایالات متحده آمریکا برای مقابله با ایران، گروه‌های سیاسی و اپوزیسیون جمهوری اسلامی ایران سعی دارند خود را به عنوان آلترناتیو نظام جمهوری اسلامی مطرح سازند. سازمان منافقین و گروه‌های سلطنت‌طلب از جمله جریان‌هایی هستند که بر فعالیت‌های خود افزوده‌اند (Beeman, 2003: 4-6). از این رو، آمریکا و نیروهای ائتلاف هنگام جنگ و پس از پایان جنگ برای حفظ منافع خود از کارت کردی استفاده کرده‌اند و در مقابل، از جنایت‌ها و فعالیت‌های تروریستی پژاک و پ‌ک‌ک در شمال عراق چشم‌پوشی می‌کنند.

آمریکا در مقاطع مختلف عدم حمایت خود را از پژاک اعلام کرده، اما عضو سابق سازمان پژاک در این باره اعلام کرده است: «ما از طرف خیلی‌ها حمایت می‌شدیم اما همواره این حمایت‌ها را رد کرده‌ایم. چگونه ممکن است این گروه بتواند در قرن بیست و یکم بدون حمایت قدرتی خارجی فعالیت کند؟ چنین چیزی غیرممکن است» (www.bbcpersian.com). هم‌چنین یک روزنامه چاپ ترکیه اعلام کرد که مقامات اطلاعاتی آمریکا در عراق از اعضای پ‌ک‌ک خواسته‌اند به همراه گروه پژاک علیه ایران فعالیت کنند. روزنامه جمهوری‌ت در مطلبی با عنوان «تماس محرمانه با سازمان تروریستی» افزود: پس از دیدار رجب طیب اردوغان، نخست‌وزیر ترکیه، با جرج بوش در پنجم نوامبر ۲۰۰۷ در کاخ سفید، عناصر نظامی و اطلاعاتی آمریکا در عراق با عناصر پ‌ک‌ک در ارتفاعات قندیل وارد مذاکره شدند. آمریکا با این پیشنهاد قصد ندارد برگ برنده کردها را کاملاً از دست بدهد و درصدد است از این برگ علیه ایران استفاده کند. (www.shahabnews.com)

دیوید داناها، مشاور ارشد اداره امور خاورمیانه نزدیک وابسته به وزارت خارجه آمریکا، در مصاحبه با رادیو صدای آمریکا در اظهاراتش حمایت دولتش را از پژاک تأیید کرد (www.aftabnews.ir). سرکرده پژاک در مصاحبه با نیوزمکس، با بیان این ادعا که گروهک پژاک دارای هزاران مبارز در کوه‌های ایران است، اضافه کرد: «با کمک آمریکا شورشی را که می‌تواند به کل ایران گسترش یابد، هدایت می‌کنیم» (www.aftab.ir). هم‌چنین اوجالان طی مصاحبه‌ای اظهار داشت که آمریکا با کمک‌های خود به پژاک ویژگی برجسته‌ای داده است. یکی از فرماندهان پژاک که بعد از مدتی از این گروه خارج شد، گفته است: پ‌ک‌ک در نظر داشت به هر طریق ممکن با آمریکا ارتباط برقرار کند و به همین دلیل، پژاک را تأسیس کرد» (www.uzakyo1.blogspot.com). به گفته عثمان اوجالان، برادر عبدالله اوجالان،



کمک‌های آمریکا به پژاک شامل مواد غذایی، کمک‌های اقتصادی، وسایل پزشکی و فروش سلاح‌های روسی به آنان است که برخی از این کمک‌ها از طریق مؤسسات غیردولتی انجام می‌گیرد (www.qazetevatan.com).

### – رابطه با رژیم صهیونیستی

تفکر پژاک محصول فلسفه فکری مبتنی بر بینش صهیونیسم است و نشانه‌های روشنی از تأثیرپذیری از تفوریسین‌های یهود دارد. پژاک معتقد است آنچه تاکنون در منطقه مأموریت صهیونیسم بوده، باید به آنها واگذار شود. در تفکر آپوئیسم، نوعی قرابت و همسانی بین تفکر صهیونیسم و آپوئیسم مبتنی بر برگزیده بودن این دو نسل و آینده‌ساز بودن آنها و رسالت تاریخی و قرابت سرنوشت مشترک آنها وجود دارد؛ بدین مفهوم که با تکیه بر نزدیکی نژادی با صهیونیسم و ترسیم سرنوشت مشترک با قوم یهود و اعتقاد به برتری قومی حتی نسبت به قوم یهود، نوعی نژادپرستی دنبال می‌شود که ضمن نفی اصول ثابت و پایدار نظام اجتماعی در سطح خاورمیانه از جمله دین و غیرت ملی و نفی نظام خانواده و ترویج نوعی بی‌بند و باری جنسی به نام دفاع از حقوق زن درصدد است با توجه به تحولات خاورمیانه به اهداف شیطانی خود تحت پوشش دفاع از مردم کرد دست یابد (www.irandiplomacy.ir). در واقع، پژاک برای رسمیت دادن به کارهای خود نیاز به حمایت بین‌المللی دارد. هم‌چنین برای عملیات تروریستی نیاز به تجهیزات و آموزش‌های نظامی دارد و بدین علت، آماده همکاری با هر کشور ثالثی است تا از این رهگذر بتواند به اهداف خود نزدیک شود. رژیم صهیونیستی با توجه به دشمنی با جهان اسلام و در رأس آن ایران، در جهت تضعیف و تجزیه این منطقه برای جلب حمایت بین‌المللی از پژاک تلاش می‌کند و با آموزش نظامی و تجهیز این سازمان، آنها را به عملیات تروریستی در ایران تشویق می‌کند (پورموسوی، ۱۳۸۸: ۶۹-۷۰).

یک پایگاه اینترنتی مخالف جمهوری اسلامی به نقل از رئیس مرکز مطالعات راهبردی خاورمیانه که مرکز آن در اورشلیم است، از روابط پنهان و کمک‌های مالی و تسلیحاتی رژیم صهیونیستی به گروهک‌های تروریستی به ویژه گروه تروریستی پژاک پرده برداشته است. این گزارش هم‌چنین اضافه می‌کند که پس از موافقت سران صهیونیستی، رئیس پژاک به تل‌آویو نیز سفر کرد و در دیدار با مقامات موساد در مورد اختصاص ماهانه ۵۷ هزار دلار کمک نقدی، کمک برای راه‌اندازی منابع تبلیغاتی که شبکه ماهواره‌ای نوروز، ویژه پژاک، نمونه اجرایی آن است، ایجاد مراکز آموزش نظامی برای استفاده از سلاح‌های مدرن و پیشرفته، تسهیل در تردد اعضای

گروهک به کشورهای اروپایی و آموزش شبکه جاسوسی گروهک برای فعالیت در داخل ایران به توافق رسیده‌اند. بر اساس این گزارش، گروه مسلح پژاک اعضای خود را برای آموزش در رژیم صهیونیستی از طریق کشورهای عربی به فلسطین اشغالی اعزام می‌کند (www.shahabnews.com)

#### ۴. فعالیت اقتصادی پژاک

مسافرت‌های بین‌المللی، خرید سلاح و تجهیز نیروها، جذب نیرو، انجام عملیات‌ها، نیازهای غذایی و غیره هر کدام بودجه هنگفتی می‌طلبد. بخش قابل توجه این هزینه‌ها از طریق کمک‌های کشورهای خارجی تأمین می‌شود که عثمان اوجالان (برادر عبدالله اوجالان) و سایر اعضای سازمان پژاک هر کدام به نوعی به آن اشاره کرده‌اند. رژیم صهیونیستی، آمریکا، آلمان، بلژیک و هلند در این زمینه حمایت‌های لازم را به عمل می‌آورند (www.asriran.com). یکی از اعضای این حزب در مورد سهمیه پک‌ک و پژاک از قاچاق در ایران گفت: پک‌ک به نام حق گمرکی مبالغی را دریافت می‌کند (www.kerkuk.net). علاوه بر مواردی که در بالا بدان اشاره شد، رئیس پلیس مبارزه با مواد مخدر جمهوری اسلامی ایران، مواد مخدر را عمده‌ترین منبع تأمین مالی سازمان‌های تروریستی پک‌ک و پژاک خواند. این سازمان‌ها با حذف سایر مافیای قاچاق در منطقه، از طریق ترانزیت مواد مخدر درآمد هنگفتی کسب می‌کنند. هم‌چنین پلیس بین‌الملل (اینترپل) بیان داشته است: «بین ۶۰ تا ۷۰ درصد مواد مخدر وارده به اروپا از طریق استانبول انجام می‌شود که ۱۷۸ تشکیلات مافیایی تحت کنترل پک‌ک و پژاک مستقیماً در ترانزیت مواد مخدر دخالت دارند» دادستان کل آلمان نیز بیان داشت که «۸۰ درصد مواد مخدر مصرفی در آلمان توسط اعضای پک‌ک و پژاک تأمین می‌شود» (www.fararu.com).

#### نتیجه‌گیری

پک‌ک پس از دستگیری اوجالان با فقدان رهبری، رکود فعالیت‌ها و بحران تشکیلاتی مواجه شد. این وضعیت سران حزب را بر آن داشت که برای بقا، حوزه‌های جغرافیایی خارج از ترکیه را به عنوان قلمرو عملیاتی به منظور دنبال کردن ایده خود در نظر بگیرند. از این رو، شاخه‌هایی در کشورهای همسایه ایجاد شد که شاخه به اصطلاح ایرانی آن پژاک بود. پژاک در آغاز همانند سایر شاخه‌های تازه‌تأسیس با بحران‌های زیادی مواجه بود. با دخالت نظامی آمریکا در عراق



و به هم خوردن معادلات منطقه‌ای، پژاک نیز پس از عبور از بحران‌های دشوار تشکیلاتی و فکری وارد فازی نوین شد که حضور و عملیات تروریستی از یک سو و فعالیت علیه جمهوری اسلامی ایران پایه‌های آن را تشکیل می‌داد. ورود به این فاز و در چنین شرایطی خاص، به چند دلیل به بهبود موقعیت پژاک انجامید. از جمله با برخورداری از رسانه‌های متعدد و حمایت‌های بی‌دریغ حزب مادر توانست به نوسازی تشکیلاتی روی آورد.

گروهک پژاک یکی از ابزارهای آمریکا برای اعمال فشار به ایران محسوب می‌شود. هم‌چنین آمریکا به یک نیروی فشار علیه ایران در صورت رویارویی نظامی با ایران نیاز دارد تا این نیرو به رغم مخالفت اتحادیه میهنی و حزب دموکرات کردستان عراق بتواند در صورت مقتضی علیه ایران وارد عمل شود. پژاک نیروی سکولاری است که برخلاف امواج اسلام‌گرایی در خاورمیانه حرکت می‌کند. آمریکا به چنین نیروی همکار و عملگرایی نیازمند است تا بتواند به راحتی تغییر جهت سیاسی دهد.

در زمینه مباحث فرهنگی- اجتماعی این گروه با قرار دادن اندیشه‌های لیبرالی به نفی بسیاری از عقاید فرهنگی و اجتماعی گذشته در مناطق کردنشین می‌پردازد. این گروه با نفی بنیان‌های خانواده سبب سست شدن بنیان خانواده می‌شود.

ترویج اندیشه‌های چپ‌گرایانه سوسیال- دموکرات میان جوانان و دانشجویان، از فعالیت‌های اجتماعی دیگر پژاک است. این اندیشه‌ها با القای ظلم به طبقات پایین جامعه و گروه‌های قومی میان جوانان، آنها را علیه حکومت بسیج می‌کند.

رد عقاید مذهبی و سنت‌های اجتماعی همواره از فعالیت‌های مهم این گروه بوده است. این گروهک، مذهب را عامل عقب‌ماندگی و دین را ابزاری برای ظلم و سلطه بر طبقه مستضعف می‌داند. از این رو، رهایی از اندیشه‌های دینی و مذهبی را سرآغاز رهایی از ظلم و سلطه قلمداد می‌کند. این جریان فکری درهم‌آمیزی دین و سیاست را نوعی بدعت می‌شمارد و آن را به شدت نفی و محکوم می‌کند.

پژاک نفوذ در جامعه دانشگاهی را به سبب نقش و جایگاه این محیط در اشاعه مبانی فکری، در سرلوحه برنامه‌های خود قرار داده است..

با توجه به نیاز به منابع مالی، این گروه برای تأمین بودجه خود برای اهداف سیاسی، فرهنگی- اجتماعی و انجام فعالیت‌های تروریستی راهکارهایی در پیش بگیرد. در این راستا علاوه بر دریافت کمک‌های مالی از کشور های پشتیبان بیشتر فعالیت‌های این گروهک مبتنی بر اقتصاد غیرقانونی قاچاق است. اشتغال به قاچاق مواد مخدر با توجه به موقعیت مناطق تحت نفوذ این سازمان در ترانزیت انواع

مواد مخدر به اروپا و کشورهای منطقه، سبب کسب درآمدهای سرشاری برای این گروه شده است. از سوی دیگر، با توجه به مناطق تحت نفوذ این گروه که بسان پلی میان کشورهای منطقه از یک سو و میان کشورهای منطقه و اروپا از سوی دیگر است، قاچاق انسان بین کشورهای منطقه و از کشورهای منطقه به کشورهای اروپایی یکی از منابع درآمد این گروه است. این گروه در قاچاق و تجارت غیرقانونی اسلحه نیز فعالیت دارد و فعالیت‌های آن در این زمینه پس از اشغال عراق به مراتب بیشتر شده است. باج‌گیری از شهروندان و قاچاقچیان و خرید و فروش زمین نیز از فعالیت‌های دیگر این گروه به شمار می‌رود.

ایجاد رابطه با کشورهای غربی و بیگانه به خصوص کشورهای مخالف، یکی از فعالیت‌های مهم این گروهک است. رابطه همه‌جانبه این گروهک با ایالات متحده آمریکا و رژیم صهیونیستی مؤید این نظر است. این گروه ضمن به رسمیت شناختن رژیم صهیونیستی و تصور هم‌ریشگی نژادی با آن و با یاری رساندن به رژیم صهیونیستی، در مورد مخالفت کشورهای منطقه با آن اظهار تأسف می‌کند. این گروهک یکی از احزابی است که همواره مورد حمایت آشکار و پنهان سیاسی- نظامی آمریکا و رژیم صهیونیستی برای ایجاد ناامنی در ایران بوده است.

هدف این گروه از انجام اقدامات تروریستی در مرحله اول به رسمیت شناخته شدن از سوی دولت به عنوان یک گروه سیاسی مخالف نظام است، که تاکنون ناکام ماند و این گروه به عنوان گروهکی تروریستی به جامعه جهانی معرفی شده است. در مرحله بعد اعمال فشار به جمهوری اسلامی ایران به نیابت از قدرت‌های منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی  
 رتال جامع علوم انسانی



- احمدی، حمید (۱۳۸۶)، «واکاوی پدیده قوم‌گرایی در سپر جهانی شدن (تجربه منطقه‌ای ایران، ترکیه و عراق)»، فصلنامه سیاست داخلی، س ۱، ش ۳.
- اختر شهر، علی (۱۳۸۵)، اسلام و توسعه، تهران: انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- اساسنامه پژاک، پایگاه اینترنتی پژاک.
- براندون، جیمز (۲۰۰۶)، «قندیل: پناهگاه شورشیان کرد»، ترجمه سیدموسی پورموسوی و جهانبخش رهنما، ماهنامه اطلاعات سیاسی-اقتصادی، س ۲۳، شماره ۱۱ و ۱۲.
- پورموسوی، سیدموسی و همکاران (۱۳۸۸)، «دگرگون شدن نظم ژئوپلیتیکی خاورمیانه و اثر آن بر روابط سوریه و پکک»، ماهنامه اطلاعات سیاسی-اقتصادی، س ۲۳، شماره ۹ و ۱۰.
- پیشگاهی فرد، زهرا و ناصر خلیفانی (۱۳۸۸)، «تحلیل سیاست‌های آمایش سرزمین ایران و ترکیه در مناطق مرزی همجوار»، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ش ۶۹.
- چگنی‌زاده، غلامعلی و آثار ترم، محمد (۱۳۸۸)، «تحركات قومی ترک‌ها و امنیت ملی ترکیه»، فصلنامه بین‌المللی روابط خارجی، س ۱، ش ۲.
- حافظ نیا، محمدرضا، ربیاز قربانی‌نژاد، و زهرا احمدی‌پور (۱۳۸۹)، «تحلیل تطبیقی الگوی خودگردانی کردستان عراق با الگوهای خودمختاری و فدرالیسم»، فصلنامه مدرس علوم انسانی-برنامه‌ریزی و آمایش فضا، دوره چهاردهم، ش ۲.
- حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۸۵)، «تأثیر خودگردانی کردهای شمال عراق بر کشورهای همسایه»، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۲۱ (پیاپی ۸۳).
- روشه، گی (۱۳۷۰)، تغییرات اجتماعی، ترجمه منصور وثوقی، چاپ سوم، تهران: نشر نی.
- رهنما، جهانبخش (۱۳۸۸)، پایان‌نامه بررسی تحلیلی نقش پژاک در تشدید واگرایی مناطق کردنشین ایران، تهران: دانشگاه تهران.
- سایق، یزید (۱۳۷۷)، امنیت در کشورهای در حال توسعه: رویارویی با سده بیست و یکم، ترجمه مصطفی ایمانی، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
- طیب، علیرضا (۱۳۸۰)، ارزیابی‌های انتقادی در زمینه امنیت بین‌الملل، تهران: نشر نی.
- عندلیب، علیرضا (۱۳۸۰)، نظریه پایه و اصول آمایش مناطق مرزی جمهوری اسلامی ایران، تهران: انتشارات دوره عالی جنگ.
- کریمی‌پور، یدالله (۱۳۷۹)، ایران و همسایگان منابع تهدید و تنش، تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی دانشگاه تربیت معلم.
- کید، اندرو و باربارا والتر (۱۳۸۶)، استراتژی‌های تروریسم، پژوهش‌نامه تروریسم و امنیت بین‌الملل، تهران: پژوهشکده تحقیقات استراتژیک.
- محمدی ایروانلو، علی (۱۳۸۶)، «ریشه‌های شکل‌گیری گروهک تروریستی امریکایی پژاک».

